

Van wals en polka

Van een onzer verslaggevers
WILLEMSTAD - Verschillende van de oorspronkelijke manuscripten van Jan Gerard Palm zijn pas recent, in de afgelopen twee jaar herontdekt. Dit betekent dat ze al meer dan honderd jaar niet meer in het openbaar zijn gespeeld.

Andere composities zoals zijn walsen Engelenzang en Mis Ojitos, de mazurka's Que Bueno! en Pensando el 3 de Enero, de danza Erani ta malu en de tumba's Jan Schorrenber en Shi Marichi zijn zeer bekend en geliefd op de Nederlandse Antillen en Aruba. Ze werden door Edgar Palm (1905-1998), een achterkleinzoon van Jan Gerard Palm opgenomen op lp's en later cd's. Gisteren in deze krant een verslag van het concert zaterdagavond in Den Haag waarmee een hommage werd gebracht aan de grondlegger van de klassieke Curaçaose muziek Jan Gerard Palm. Vandaag een overzicht van de Curaçaose muziek.

De walsen

De Curaçaose wals kan worden gekenmerkt door een rijk gebruik aan syncopen, in zowel de melodie als in de ritmische begeleiding. Het basisritme is afgeleid van de hemiool, dat bijvoorbeeld ontstaat wanneer in een driedelig metrum (3/4) een tweedelig ritme (2/2 of 2/4) wordt ingebracht. De hemiool komt in de Curaçaose wals tot stand door ritmische figuren zoals weergegeven in figuur 1. Let op de accenten in de figuur 1 (aangegeven als >). De onderlinge afstand tussen de accenten blijft gelijk.

De Curaçaose wals is doorgaans opgebouwd uit twee of drie delen van elk 16 maten. Zo kent een typische tweedelige wals 32 maten en een driedelige wals 48 maten. Het is de uitdaging voor de componist om binnen dit strakke regiem van een miniatuur met een beperkt aantal toegestane maten, een onstuimige, vindingrijke opeenvolging van akkoorden te verzinnen die niet alleen het oorstrelen, maar waarmee ook een danspaar vleugels onder de voeten krijgt. Verschillende van de walsen van Jan Gerard Palm zijn geschreven om een moment van verdriet of juist van geluk in muziek tot uitdrukking te brengen en om personen die hij liefhad te eren.

De wals Engelenzang (Canto de los Angeles) is niet alleen

Pianist Robert Rojer, achterachterkleinzoon van Jan Gerard Palm, overhandigt koningin Beatrix het eerste exemplaar van het boek over het leven en werk van Jan Gerard Palm en de CD met dertig composities van de grondlegger van de klassieke Antilliaanse muziek.

FOTO'S ANTILLENHUIS/STUDIO FVS

één van de mooiste, maar ook de oudst te dateren wals van Curaçao. Met zekerheid kan namelijk worden gesteld dat deze wals dateert van vóór 1867. Het eerste deel van deze wals telt twintig maten in plaats van het klassiek voorgeschreven veelvoud van acht (16, 24, 32 etc.). Palm wilde de maten echter niet schrappen en ook geen extra toevoegen, want de wals was hem in zijn slaap geopenbaard; in een merkwaardige droom hadden onrustig klapwiekende engelen de wals voor hem gezongen, maar ze hadden helaas in hun heilige ijver, het aantal maten van 16 naar 20 opgeschreefd. Palm

beschouwde deze bovenaardse inmenging als een vingervijzing van hogerhand en onthield zich van pogingen tot correctie van de compositie.

De wals Kleine Frits schreef hij voor zijn zoon Frits. Een aandachtige luisteraar zal in het tweede deel van deze wals her-

kennen dat heel ingenieus een rondcirkelende fietser wordt nagebootst. Kleine Frits werd Grote Frits en was op Curaçao bekend als een uitstekende fluitist. Helaas hield Frits ook wel net iets te veel van een borreltje en is daardoor niet al te oud geworden. Frits werkte in de zaak van CF Muskus. In het magazijn van deze zaak stonden grote vaten met rum opgesteld. Per abuis sloten te hem daar een keer in het weekend op. Frits had het weekend van zijn leven...

Jan Gerard Palm is al 62 jaar wanneer Frits wordt geboren. Hij kreeg deze zoon met zijn 28 jaar jongere grote liefde uit Venezuela, Amalia Elodia Perez.

De wals El 18 de Febrero heeft Jan Gerard Palm opgedragen aan Amalia Elodia Perez. Toen weduwnaar Jan Gerard Palm eens in het rifbad zijn been brak, liet de familie uit Venezuela een verpleegster overkomen om voor hem te zorgen. Zij deed dit met meer

dan volle overgave, want Amalia schonk hem ook 3 kinderen. De 18e februari was de verjaardag van Amalia. Deze wals werd gepubliceerd in *Notas y Letras* (1887).

De wals La Casa Blanca is een eerbetoon aan de familie Gaërste. Casa Blanca betreft het grote in 1859 in neoclassicistische stijl opgetrokken herenhuis aan de Roodeweg 42 te Otrobanda op Curaçao waarin tegenwoordig het bevolkingskantoor is gehuisvest. In dit woonhuis vonden vaak de repetities plaats die voorafgingen aan muziekkuitvoeringen in het openbaar. William Charles Gaërste speelde o.a. viool in een door Jan Gerard Palm geformeerde sextet.

De mazurka's

De mazurka's van Jan Gerard Palm worden gerekend tot de juweeltjes van de Curaçaose klassieke muziek. Een mazurka is een dans in driekwartsmaat. De oorsprong van de mazurka is terug te vinden in Polen. De mazur is een Slavische dans uit de Poolse provincie Mazurië. De mazurka was al sinds de 17e eeuw geliefd bij de Poolse adel. Later drong de mazurka ook door tot andere landen. Dit mede door de mazurka's die geschreven werden door de Pools-Franse componist Frédéric Chopin.

In de mazurka's van Jan Gerard Palm is de invloed van Chopin maar ook die van Schubert duidelijk merkbaar. Wel is het zo dat de klemtoon in de mazurka's van Chopin op de tweede of de derde tel van de maat liggen terwijl bij Palm het accent valt op de eerste tel van de maat.

Een opvallend element van vierdelige Curaçaose mazurka's is dat het derde deel (naast vierdelige mazurka's zijn er ook driedelige en tweedelige vormen) vaak in walstempo staat geschreven. Een mooi voorbeeld van deze valse dansante is te horen in de mazurka *Qué Bueno* van Jan Gerard Palm.

De mazurka *Pensando el 3 Enero* heeft Jan Gerard Palm zeer waarschijnlijk opgedragen aan zijn schoonzoon Carl Frederik Muskus (1857-1922). De 3de januari was zijn verjaardag.

Ofschoon de mazurka nog steeds wel wordt gedanst op Curaçao, zijn er steeds minder mensen die dit echt goed kunnen. In de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw werd de mazurka gedanst op het hoogtepunt van het feest. Een bal of dansfeest werd doorgaans geopend met een polonaise, een mars of met een quadrille.

De danza's

De danza staat symbool voor de culturele verscheidenheid van het Caribische gebied. De tweede helft van de 19de eeuw was de meest glorievolle periode van de Caribische danza. De eerste danza dateert uit 1804 (Cuba) en na 1940 werden er naar verhouding haast geen danza's meer gecomponeerd.

De Caribische danza is opgebouwd uit twee, drie of vier delen. In het eerste deel, de chaîne, komen Noord-Europese elementen sterk naar voren. De chaîne stamt uit het zestiende eeuwse Engeland. Country dance werd *Contredanse*, dat zich in Frankrijk verder ontwikkelde tot cotillon en quadrille. Het eerste deel van de danza is dus een afgeleide van de contredanse.

In de Franse kolonie Saint Domingue (de oude naam voor Haïti) werd de *contradanza*, sterk verrijkt met uit Afrika afkomstige ritmen. Na de slavenopstand van 1791 vluchtte een groot aantal Franse kolonisten en slaven naar de Cubaanse provincie Oriente, maar ook naar Curaçao.

De intrede van de Franse kolonisten in de Cubaanse cultuur was een beslissend moment in de evolutie van de danza, want nu werd als nieuw bestanddeel, de magie van het

Portret van Jan Gerard Palm. De historische foto's zijn afkomstig uit het boek 'Leven en werk van een muzikale patriarch'.

tot tumba en danza

Latijs-Iberische lied toegevoegd. Vanuit Cuba zou de danza, de meest fijnzinnige en poëtische 19de eeuwse uiting van de Caribische cultuur, uitwaaieren naar de salons van andere eilanden in de regio, waaronder Curaçao.

Bij het dansen van de chaîne draaien de heren in een guirlandebeweging om de dames heen. Aan het slot van de chaîne, aangegeven door een lang aangehouden dominant septiem akkoord, maken de heren een diepe buiging naar hun vrouwelijke danspartner. Dit dominant septiem akkoord, markeert een duidelijke dichotomie: de dans wordt letterlijk, zoals de Griekse term impliceert, in tweeën gesneden. De strakke chaîne wordt afgesloten en de dansparen wijden zich met elegantie en volle overgave aan het intieme tweede deel dat zich kenmerkt door ritmische sensualiteit. Hierbij zijn meerdere ritmen mogelijk, soms zelfs het habanera- of tango ritme.

Nadere studie van de 20 getraceerde danza's van Jan Gerard Palm leert dat deze qua ritme kunnen worden gekenschetst als zijnde complex en zeer creols. Iedere danza van Jan Gerard Palm, heeft (aansluitend uiteraard aan de chaîne met haar uniforme, strakke ritme) een ander ritmisch patroon, wel onveranderlijk gebaseerd op de cinquillo (een groep van vijf noten in tweekwartsmaat, waarbij een trioool gevolgd wordt door twee achtste noten) maar met intrigerende interacties tussen cinquillo-patronen in de partij van de linkerhand en totaal anders gespoorde achtsten of zestienden in de partij van de rechterhand.

De danza Anna heeft Jan Gerard Palm zeer waarschijnlijk geschreven voor zijn dochter Anna Muskus-Palm (1858-1890).

Besjimantó is de versie in het Papiaments van het Hebreeuwse 'Beshiman Tov'. Dit betekent: 'Geluk' en wordt aan het einde van een huwelijksplechtigheid in de Synagoge door iedereen hardop geroepen wanneer de bruidegom het kristallen glas waaruit de bruid en hijzelf net gedronken hebben, op een zilveren schaal kapot gooit.

Djuku. Djuku is de noot van een Zuid-Amerikaanse klimplant (Caesalpinia ciliata) die op de Curaçaose stranden aanspoelt. Deze noten worden door edelsmeden gebruikt om er sieraden mee te maken. Het verhaal gaat dat een djuku geluk brengt.

Erani ta malu shon (Erani voelt zich ziek, mijnheer), is één

Gouverneur Frits Goedgedrag dankt de auteurs Halman en Rojer voor het boek over het leven en werk van Palm.

van de bekendste danza's van J.G. Palm en nog altijd populair. Palm componeerde de muziekpartij op een tekst, die geschreven was naar aanleiding van een voorval dat de gemoeieren nogal bezighield in het 19de eeuwse Curaçao. Erani gaf zich voor ziek te zijn en laat haar baas weten voorlopig niet te kunnen komen werken. In werkelijkheid bleek ze zwanger te zijn, maar ze durfde dit aan niemand te vertellen ...

De tumba's

De tumba is voortgekomen uit de tambú, een Afro-rituele dans. Het is een dans in tweekwartsmaat. Overeenkomstig de gewoonte bij rituele dansen in Afrika, mogen bij de tambú, de man en vrouw elkaar niet aanraken. Bij de tumba is dit wel toegestaan. Belangrijk bij tumba's was en is ook de tekst. Het was de muzikale vorm bij uitstek waarin Curaçaose hekel-dichten gegoten werden. Deze gewoonte, om politieke satiren en de chronische scandalieuze op muziek te zetten komt in veel van de Zuid-Amerikaanse en Caribische landen voor. Zo kent Trinidad de Calypso, Mexico de Corrido, Chili de Cueca en Puerto Rico de Plena. Deze laatste komt qua vorm ook sterk overeen met de Curaçaose tumba. Het basisritme van de klas-sieke (oude) tumba is de cinquillo die eerder bij de danza al werd genoemd.

In de 19de eeuw was het lange tijd not done om de tum-

ba in de deftige salons op Curaçao te spelen en te dansen. Later vervaagde dit taboe en mochten tumba's wel gedanst worden, maar pas later op de avond, nadat de jonge, nog onschuldige jongedames al waren vertrokken.

Jan Gerard Palm heeft in zijn tijd talloze tumba's gecomponeerd. Anders dan zijn collega-componisten durfde hij het wél aan om in de preutse 19de eeuw tumbamuziek te schrijven voor de vele hekel-dichten die vooral tegen het einde van het jaar in omloop kwamen. Hij werd hierdoor ook bij het gewone

volk erg populair. Zijn tumbamelodieën hebben altijd iets verrassends en ondeugends wat hun effectiviteit als hekel-dicht verhoogt. Zijn begeleidingen met de linkerhand zijn licht en speels.

Voor de tumba Jan Schorrenberg van Jan Gerard Palm zal er ongetwijfeld een vlijmscherp hekel-dicht hebben bestaan. Schorrenberg kwam in 1829 aan op Curaçao en begint als chirurgijn ze klasse bij het garnizoen. Later wordt hij gepromoveerd tot officier van gezondheid te klasse. Eind 1846 vertrekt Schorrenberg

Jan Gerard Palm met zijn muzikale kleinzonen Jacobo, John en Rudolph.

naar Suriname. Hij verkoopt bijna al zijn bezittingen, maar neemt al zijn slaven mee naar Suriname.

De tumba Shi Marichi is opgedragen aan Maria Felecie Celestina (bekend als Shi Marichi). Ze was een vrouw met grote charme en een onnavolgbare sensuele heupwieg ('zoyá' in het Papiaments). Deze tumba heeft vaak tot discussies geleid vanwege de ongebruikelijke akkoorden in het tweede deel van deze tumba. Angel Job, de inmiddels overleden presentator van amusementsprogramma's op de Curaçaose tv, merkte na het horen van deze tumba eens op dat 'het zo goed klinkt omdat het zo vals is', aldus op kernachtige wijze weergevend hoe dissonanten de pikanterie van een muziekstuk kunnen verhogen.

De polka's

De polka is een dansvorm in tweekwartsmaat die oorspronkelijk afkomstig was van de Bohemen. De polka verspreidde zich al snel naar steden zoals Sint-Petersburg, Parijs en Londen. Vanuit Parijs rapporteerde de correspondent van de 'Times' zelfs, dat de politiek even al haar activiteiten leek te hebben opgeschort om zich vol overgave te kunnen wijden aan deze dans. In 1844 volgde de USA, waar de polka aanleiding gaf tot talloze grappen over de presidentskandidaat J.K. Polk. De populariteit van de polka leidde zelfs tot de creatie van speciale hoeden, jurken en zelfs puddingen. Ook op Curaçao werd de polka populair als dans. Jan Gerard Palm heeft tenminste vijftien polka's geschreven. Ze zijn allemaal te kenschetsen als snel en erg levendig.

De galope Mi Pikete

De van oorsprong uit Hongarije afkomstige galope (ook wel galop) was een bijzonder populaire dans in de 19de eeuw in Europa. Bij het afsluiten van een bal, werd vaak de galope gedanst. Overeenkomstig de betekenis van het woord bij het paardrijden, waar dit staat voor de snelste gang van een paard, gaat het om een snelle dans. De galope maakte als voorloper van de polka, vooral furore in het begin van de jaren twintig van de 19de eeuw in steden zoals Wenen, Berlijn, Londen en Parijs.

Van Jan Gerard Palm is één galope, Mi Pikete bewaard gebleven. Mi Pikete heeft een ongewone, zeer pittige introductie, waarna de galope als dans volgt.